

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน
ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ
พระเจ้าฟ้างโข พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ
บุรุษ บ.ศ. ๒๔๗๖

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน

ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ

พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ

ประกาศ พ.ศ. ๒๔๗๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ ถนนตีลม พระนคร ๒/๑๒/๗๖

เลขที่: 313

959.3058

เลขที่ ๑๖๕๗๑๙
๑.๑

เลขที่: 313

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111004237911

พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ

๒๔๒๘-๒๔๗๖

คำนำ

กระทรวงวังแจ้งความมาว่าในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าอรรพพันธุ์รำไพ และเจ้าดารารัศมี พระราชชายาในเดือนมีนาคมปี^{นี้} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก่อนที่จะเสด็จไปประเทศยุโรปและอเมริกา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มีพระราชดำรัสสั่งไว้ว่า ให้พิมพ์หนังสือพระราชทานแก่ผู้ไปในงาน ขอให้กระทรวงธรรมการเลือกหาหนังสือที่เกี่ยวกับ ๓ พระองค์ที่ออกพระนามนี้พิมพ์ทุกเกล้าฯ ถวายตามพระราชประสงค์ กระทรวงธรรมการได้มอบให้กองหอสมุดในกรมศิลปากรจัดการเรื่อง^{นี้} หอสมุดเห็นว่าจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจดไว้เป็นเหมาะ เพราะใน ๓ พระองค์^{นี้} พระองค์^๑ เป็นพระเจ้าแผ่นดินนางเธอ พระองค์^๑ เป็นพระเจ้าลูกเธอ องค์^๑ เป็นพระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น จึงได้จัดหนังสือเรื่อง^{นี้}พิมพ์ทุกเกล้าฯ ถวายโดยลำดับเป็นภาคๆ ภาคนี้เป็นภาคที่ ๒

พระราชกิจรายวัน^{นี้} เดิมอยู่ในหอพระสมุดหลวงเมื่อ พระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้า อยู่หัวเสด็จ สวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหอพระสมุดหลวงมาเป็น
 สมบัติหอสมุดสำหรับระนคร หนังสือเรื่องนี้มีอยู่ ๑๐ เล่ม
 เป็นพระราชกิจรายวัน ตั้งแต่ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๓๕ (พ.ศ.
 ๒๔๒๐) ถึงปีกุนฺ จุลศักราช ๑๒๔๕ (พ.ศ. ๒๔๓๐) รวม
 ๑๐ ปี แต่เกาะปาลจุลศักราช ๑๒๔๑ ไปปี ๑ พระราชกิจ
 รายวันเหล่านี้ที่เป็นพระราชนิพนธ์โดยไม่ต้องสงสัย มีใน
 เล่มแรก ๒๕๕ หน้า ตอนนั้นไปเห็นจะเป็นผู้ขึ้นจด จึงใช้
 ราชศัพท์เช่น “เสด็จออกขุนนาง” หรือ “เสด็จประพาส”
 เป็นต้น แต่ก็เข้าใจว่ายังเป็นพระราชนิพนธ์ คือตรัสสั่งให้
 อาลักษณ์หรือใคร ๆ จดเป็นต้นว่า ตรัสเล่าว่า “วันนี้ออก
 ขุนนาง มีคนนั้นคนนั้นมาหา” ผู้จดก็เติมราชศัพท์ลงไปว่า
 วันนี้เสด็จออกขุนนาง มีคนนั้นคนนั้นมาเฝ้า ที่สังเกตว่ายัง
 เป็นพระราชนิพนธ์อยู่นั้น ด้วยยังมีบางแห่งที่สะกิดให้สังเกต
 เป็นต้นว่า “จิตรเจริญ” (ซึ่งเป็นพระนามเดิมของสมเด็จพระเจ้าฟ้า
 กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์) ไม่มีคำว่า “พระองค์เจ้า” ดัง
 นี้เป็นต้น เห็นได้ว่าตรัสสั่งให้จด คุณค่าของหนังสือ
 เล่มนี้เป็นอย่างไร ถ้าอ่านไปแต่เฉพาะวันหนึ่ง ๆ จะเห็น
 ความไม่ติดต่อกันและไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะวัน
 หนึ่ง ๆ มีมากเรื่อง มีต้นไม่มีปลาย มีปลายไม่มีต้น อะไร
 ต่ออะไรเหล่านี้ ถ้าอ่านไปหลาย ๆ วัน จึงค่อย ๆ มีเรื่องราว
 ติดต่อกันขึ้นบ้าง ข้อนี้ไม่สำคัญเท่าใดนัก ข้อสำคัญมีอยู่ว่า

ค

พระราชกิจรายวัน ๆ ละเล็ก ละน้อย นี่แหละเป็นต้นเหตุให้รู้ว่า
เรื่องใหญ่ ๆ เช่นออกพระราชบัญญัติกฎหมาย หรือกิจการ
แผ่นดินต่างๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นนั้นเกิด
ขึ้นอย่างไร นักโบราณคดีจะเห็นคุณค่าแห่งหนังสือนี้ถ่องแท้
ในเมื่อเขียนพงสาวดารของประเทศสยามยุคนี้ ได้ลองสอบ
เรื่องสั้น ๆ อันมีอยู่ในรายวันนี้ กับจดหมายเหตุที่ปรากฏเป็น
เรื่องราวแล้วเท่าที่จะสอบได้ เพื่อจดบอกไว้ที่เชิงกระดาษก็
ไม่มีเวลาพอ ด้วยเวลาพิมพ์หนังสือกระชั้นนัก จึงพิมพ์ลง
ไว้เพียงเท่าต้นฉบับ ถ้ามีโอกาสจะได้จัดทำต่อไป.

หอสมุดสำหรับพระนคร.

วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วันอาทิตย์ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

เวลาเช้าตื่นนอนแล้วกินข้าวเหมือนอย่างเมื่อวานนี้ ไม่มีการอะไรคิดโคลงยังคำ จนเวลาบ่ายเรือมาถึง พระยามหามุนีนำหนังสือพระอินทรเทพส่งเรื่องประกาศให้ราษฎรมารับเรือที่ผู้ร้ายลัก จมื่นวิไชยยุทธบอกจำนวนทหารและบอกเรื่องคนแทนทหาร ได้แก้ไขประกาศนั้นบ้างแล้วส่งกลับคืนไปลงเรือลักษ์ชุมมีแล่นตามลมขึ้นไปถึงหัวเกาะแล้วแล่นก่าวลงไปจนกลางเกาะเกิด แล่นตามลมกลับขึ้นมาจอดที่สะพานเวลา ๒ ทุ่มเศษแล้วลงเรือจะนำไปเผาเสด็จยายที่ตำหนัก กลับมาเวลายามหนึ่ง เวลา ๕ ทุ่มยายศรีวิไลยมาถึงได้ข่าวว่าไฟไหม้ที่คลองผดุงกรุงเกษมประมาณสักร้อยหลังเรือน

วันจันทร์ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

อะไร ๆ เหมือนตามเคย ให้กรมพิธีร่างประกาศเรื่อง

ให้เรียกชื่อคนให้ตลอดชื่อส่งลงไปตีพิมพ์ประกาศที่กรุงเทพฯ
 พระยาราชมาบอกด้วยเรื่องหากันว่าทำเงินแดงที่กรุงเก่าชำระว่า
 ไม่ถึงทำเองเป็นแต่รับใช้ ได้สั่งไว้แต่เดิมให้ทำโทษตามฐานใช้
 เงินแดง บัดนี้ชักกันต่อออกไปอีกแต่ไม่มีหลักได้สั่งให้คน
 ไว้ทำโทษแต่ชั้นความเดิม กับเอาท้องตราหาตัวพระสยาม-
 ลาวบดีกับตระลาการลงไปด้วยเรื่องความต้องชำระว่าจับตัวจำขัง
 ตรางไว้ถึง ๑๕ วันแล้วเรียกเงินค่าธรรมเนียมตรงและเมื่อจับ
 นั้นกระบือหายไ้ ๕ ตัว อีกข้อหนึ่งว่าด้วยกรมการเมืองนคร
 นายกจับหนังสือสำหรับตัวโคกระบือปลอมไปจากเมืองสระบุรี
 ได้ให้ส่งตัวผู้ทำหนังสือปลอมนั้นลงไป ได้สั่งพระยาราชให้
 ตามพระสยามลาวบดีลงไปกรุงเทพฯ แต่อาัยกรมการที่ทำหนังสือ
 ปลอมนั้น ให้เอาตัวลงมาถามเป็นคำให้การที่บางปอนนี้
 เวลาเย็นลงเรือลัษยุมมีที่สะพานเล่นขึ้นไป หัวเกาะ แล้วก้าว
 กลับขึ้นไปถึงหัวเกาะเกิดกลับขึ้นมาจอดที่สะพานเวลาทุ่มเศษ

วันอังคาร ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศั-
 ราช ๑๒๓๕

เรือแม่ทัพพระยามหามนตรีมาถึงได้รับหนังสือ ท่านกรม
 ทำส่งสำเนาประกาศห้ามตกเข้าฉะบับหนึ่ง สำเนาหนังสือไป
 อินเดียเรื่องความเมืองเชียงใหมฉะบับหนึ่ง หนังสือหมอความ
 วิถันตามี่ขึ้นมาฉะบับหนึ่ง หนังสือท่านกรมทำตอบหมอความ

ฉบับหนึ่ง หนังสือพระสยามรุธพาหุถึงมิสเดอบัดแมน
 ฉบับหนึ่ง ได้จดหมายตอบท่านกรมท่าฉบับหนึ่ง ไปรเวต
 ฉบับหนึ่ง คำประกาศห้ามตกเข้านั้นให้พระยาราชสงครามขุน
 บดินทรดีพิมพ์ จดหมายถึงคุณสุรวงศ์เรื่องเมืองจีนฉบับหนึ่ง
 พระพิเรนทรนำจดหมายเจ้าพระยาอมราชบอกด้วยการไฟไหม้
 ที่กรุงเทพฯ ฉบับหนึ่งว่าวันอาทิตย์ขึ้น ๑ ค่ำเดือน ๗ เวลาบ่าย
 ๒ โมงเศษเกิดเพลิงไหม้ที่ตลาดหน้าวัดแก้วฟ้าไหม้ตึกหลังหนึ่ง
 เรือน ๒๐ หลัง โรง ๓๐ หลัง รวม ๕๐ หลัง เงินเป็นต้นไฟ
 อำเภอดามจับตัวยังหาได้ไม่ วันนั้นกรมเจริญมาถึงเวลาบ่ายลง
 เรือลัษณภูมิที่สะพานแผ่นดินตามลมขึ้นไปหัวเกาะแล้วกำวกลับ
 ขึ้นไปจนถึงเกาะเกิดอ้อมเกาะทางในกลับมาขึ้นที่สะพานเวลา
 ทุ่มเศษ

วันพุธ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

แกร์เอาแปลนวัดมาให้ดู พระยามหามนตรีเอาหนังสือพระยารองเมืองบอกเรื่องไฟไหม้มาให้ ว่าเกิดเพลิงขึ้นที่บ้านอ้อมหม้ายน้องพระยามหาอนุภาพ (ภู) ที่ถึงแก่กรรมบ้านอยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษมฝั่งใต้ต่อกับวัดแก้วฟ้าเข้ามา ไหม้ข้ามคลองข้างเหนือมาด้วยจนถึงบ้านพระอนุรักษโยธา (น้อย) นอกราชการฝั่งคลองข้างใต้ถึงตึกแถวหน้าสะพานเหล็กเพลิงจึงหยุด

ไฟใหม่นั้นฟากคลองข้างเหนือตึก ๓ ห้องหลัง ๑ เรือน
เครื่องสับ ๒ หลัง เรือนเครื่องผูก ๗ หลัง รวม ๙ หลัง โรง ๑๒
หลัง รวมที่ใหม่ข้างเหนือ ๒๒ หลัง

ไฟใหม่ฟากคลองข้างใต้เรือนฝากรถ ๑๒ หลัง เรือน
เครื่องสับ ๖ หลัง เรือนเครื่องผูก ๕ หลัง รวม ๑๑ หลัง โรง ๒๓
หลัง รวมที่ใหม่ข้างใต้ ๔๖ หลัง รวมที่ใหม่ทั้งหมด ๖๘ หลัง
แต่สะพานเหล็กนั้น พ้นกับบังตาที่เป็นไม้หมอนเสาใหม่มีารถ
เดินไม่ได้ กับเสาเตลิกกราฟฟากคลองข้างใต้ใหม่ ๔ เสา ต้นไฟ
นั้นเงินเป็นลูกข้างใส่หูลูของอิม เมื่อขณะไฟติดขึ้น
เงินนั้นก็ม้อยยังไม่ได้ตัวเงิน ได้ตอบถึงพระยาวรวงเมือง
ละบัวหนึ่ง ว่าให้หาเสาเตลิกกราฟเปลี่ยนที่ไฟใหม่เสีย แล้ว
ให้ไปบอกคุณสุรวงศ์ให้เจ้าพนักงานกรมโทรเลขมาซึ่งสายเสีย
ให้แล้วโดยเร็ว กับสะพานเหล็กนั้นให้พระยาวรวงเมืองทำเสีย
ให้แล้วดังแต่ก่อน ให้เอาเงินรายค่าตลาดใช้ พระยาภาณุ
หนังสือพระยาอภัยวงศ์มาให้ว่าด้วยเงินกำเริบที่เมืองระนอง และ
เมืองภูเก็ต กับตึกที่ถนนบิโรตเมืองสิงคโปร์นั้น ว่าตรัสไ้ไร
เฟอรอนสดีตัวเช่น ผู้รักษาสกุลใหญ่อยากจะเข้าเป็นสกุลผู้หญิง
เรียนหนังสือ ตัวเขาอยู่ในรักษาสกุลเหมือนกัน ได้ตอบ
พระยาอภัยวงศ์ละบัวหนึ่ง เวลาเย็นไปดูการที่วัด สมเด็จพระ
ถึงได้พูดด้วยเรื่องวัดเวลาเกือบค่ำ กับท่านกลางมาถึงมาหา
พูดเรื่องจับสุราที่อ่างทอง กงซุลโปรตุเกสมีหนังสือขึ้นมา

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

พระยาราชมาหา บอกด้วยเรื่องได้ตัวกรรมการเมืองสระบุรีมาชำระ ซึ่งทำหนังสือโคกระบือไม่ลงชื่อกำนันให้ตีคนละ ๒๐ ที่ พระยามหามุนีได้เอาหนังสือพระยารองเมืองบอกเรื่องผู้ร้ายปล้นหมื่นสนธิรักษาทองแดงจ้อยภรรยา ตั้งโรงทำนาอยู่ที่หนองแขมแขวงกรุงเทพ ฯ เวลาเย็นไปที่วัดสวดมนต์ ก่อฤกษ์ ค่ำมีหนังและดอกไม้ เวลา ๒ ทุ่มกลับ วันนั้นท่านภูธรภักย์มาถึงบอกด้วยเรื่องความที่กรรมการเมืองสระบุรีจับต้องชู้ซึ่งไม่มี หนังสือ สำหรับตัว ส่งลงไปกรุงเทพ ฯ นั้นได้ปรึกษากับมิศนอกซ์ตัดสินแล้ว ได้รับหนังสือคุณสุรวงศ์ฉบับหนึ่ง บอกด้วยจะซื้อดินดำไว้ใช้ราชการ และส่งรีโปดไฟไหม้ที่พระยารองเมืองยื่นมาให้ด้วย

วันศุกร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

เวลาเช้า ๓ โมงไป ก่อฤกษ์วัดเกลี้ย ปูนโรยทองปั้นเงิน ปั้นก่อนแล้ววางสีลาแล้วก่ออิฐเงินอิฐทองต่อไป พระฉันแล้ว พระธรรมราชาและพระที่ท่าโคมช่วยงานมาหา ได้ถวายของไทยทานรูปเทียน เข้าได้ให้คนแพทำสำรับไปส่งเวลาหนึ่งกับได้แจกอิฐเงินที่ทำงานในวัดด้วย เวลา ๕ โมงเศษกลับ กับ

ได้สั่งพระยานนท์ให้กลับไปคอยสืบจับ ผู้ร้ายที่ปล้นหมื่นสนิท
รักษา หลวงจักรยานนำหนังสือคุณสุรวงศ์มาให้ว่าด้วยกัปตัน
ลอบตัสทำแผนที่แม่น้ำบางปะกงมาให้ดู และเห็นว่าโรงสี
โรงหีบมีขึ้น ในแม่น้ำไป ภายหน้า เรือจะเดิน เข้าออก เป็นประ-
โยชน์กับลูกค้าทั่วไป ว่าได้จัดเรือพิภุกฤษฎ์ให้กัปตันลอบ
ตัสไปหยั่งน้ำ กับวิโปด คำตราสินพระยารองเมืองขึ้นด้วยเรื่อง
ปล้นหมื่นสนิทรักษามาด้วยฉบับหนึ่ง ได้ตอบ ๒ ฉบับ ๗
หนึ่งว่าด้วยเรื่องที่ซ่อมสะพาน และเรื่องความโคกระบือที่
ชำระได้ความแตกออกเป็น ๒ เรื่อง ฉบับหนึ่งเรื่องกัปตัน
ลอบตัสไปทำแผนที่ที่บางปะกง และเรื่องผู้ร้ายปล้นหมื่นสนิท
รักษา เวลาเย็นไปที่วัด เสด็จยายเสด็จไปก่ออุกฤษด้วย แล้ว
กลับมานั่งที่สะพานหน้าวัง

วันเสาร์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

เวลาเข้าไปที่ศาลเจ้าด้วย วันนั้นมีงานเล่นละครสังเวปี
ใหม่ นายรองบำเรอนำหนังสือเจ้าพระยามหินทรมาให้ฉบับ
หนึ่ง ส่งร่างหมายประกาศจำหน่ายชราตายพิการ และร่างหมาย
ให้ส่งเงินค่าราชการค้างเก่า ๕ จำนวน และร่างหมายเก่ามาด้วย
เป็น ๔ ฉบับ ได้ตอบเจ้าพระยามหินทรฉบับหนึ่ง ว่าให้ลง
พิมพ์ประกาศใหม่ ๒ ฉบับเสียทีเดียว นายร่นมหาดเล็กบุตร

พระยาศรีได้นำหนังสือพระยาศรีมาให้ฉะบับหนึ่ง คัดบอกส่ง
 ส่วยเมืองสุรินทร์เมืองสองครดอน เมืองหนองลหารส่งเงิน
 ส่วยเร็ว กับจัดซื้อช้างและขอตั้งอุปราชเมืองหนองลหาร กับ
 หนังสือพระยามหาอำมาตย์ด้วย ๓ ฉะบับ ไม่ได้ตอบ พระยา
 ศรีทำหนังสือไปรับให้นายรันไว้ เวลาบ่ายสมเด็จพระเจ้ามหาจักรี
 ไปกรุงเก่า คำไปศาลเจ้าและแะะดูหนังหน่อยหนึ่ง คำพระยา
 มหามนตรี นำหนังสือ พระยาศรี คัด บอก พระปรีชา ว่า พระวิจิต
 สงครามปลัดเมืองนครเสียมราฐส่งหีบบอกข้าราชการมาฉะบับ
 หนึ่ง ว่าเจ้าเมืองสุทรนิคมแต่งให้หลวงมนตรีสงครามออก
 ไปลาดตระเวนรักษาด่านพนมสกลต่อแดนเมืองซีแครง จับ
 ตัวมโนยงได้ส่งไว้ที่พระยานุภาพไตรภพ ฯ ถามว่าจะมีหนังสือ
 ไปยังเลอเรเปรยันตหรือยังไร ได้ตอบพระยาศรีไปฉะบับหนึ่ง
 หนึ่งวันนี้ได้มีหนังสือถึงเจ้าคุณกลางฉะบับหนึ่ง ให้พรในการ
 แซ่ยิดครบรอบ ๖๐ ปี ให้เงินขวัญด้วยปีละ ๒ ตำลึงเป็นเงินจ้ง

วันอาทิตย์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
 ศักราช ๑๒๓๕

พระยาราชมาหาว่าได้ตัวกรมการที่เขียนหนังสือเดินทาง
 ด้วยเส้นดินสอมาแล้วให้ตีเสีย ๓๐ ที่ พระยามหามนตรีนำ
 หนังสือพระยารองเมืองมาให้ฉะบับหนึ่ง พระอินทรเทพฉะบับ
 หนึ่ง แต่ไม่มีราชการอะไร พระยารองเมืองมาด้วยเรื่องทำเสา

สายโทรเลข และสะพาน กับได้ตัวผู้ร้ายที่ปล้นหมื่นสนธิรักษา
ได้ให้พระยามหามนตรีตอบไป พระยาภาษได้ส่งหนังสือเจ้า
พระยาภาณุวงศ์มาให้ฉบับหนึ่ง ว่าด้วยเตลิกกราฟที่จะให้คน
ไปไฉงอัน กับส่งสำเนาหนังสือชะวะเลียดิแซเฟอราชทูตออก
เตรียมที่เมืองญุ่นมา ๒ ฉบับเป็นราชการฉบับหนึ่ง ไปรเวต
ฉบับหนึ่ง ได้ตอบท่านกรมท่าไป ๒ ฉบับ เป็นราชการฉบับ
หนึ่ง ไปรเวตฉบับหนึ่ง

วันจันทร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

เวลาเช้าโมงหนึ่งได้ไปถ่ายรูปบนเรืออรเทพลักษมี เรือ
ลักษยุมมีที่หัวเกาะนอก เวลา ๓ โมงเช้ากลับ เย็นลงเรือชะนุ
ไปทางคลอง ข้างเหนือ ขึ้นที่บ้านยายศรีวิไลย ฝนตกมาก ที่บาง
ปอนได้พบคราวแรก เวลาเกือบทุ่มหนึ่งกลับทางคลองที่มา
ต้องไล่เรือฝนเพราะฝนยังไม่ขาดเม็ด

วันอังคาร ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

พระยามหามนตรีนำหนังสือคุณสุรวงศ์ฉบับหนึ่ง พระ
ยารองเมืองฉบับหนึ่ง รวม ๒ ฉบับมาให้ หนังสือคุณสุรวงศ์ว่า
ด้วยผู้ร้ายจีนเรือนนายแย้มบ้านบางกระบือแขวงกรุงเทพฯ มา

นายแยมตาย กับส่งบัญชีดินดำจ่ายกองทัพบกด้วยฉบับหนึ่ง
ได้ตอบด้วยฉบับหนึ่ง หนังสือพระยาการเมืองบอกเรื่องผู้ร้าย
ฆ่า นาย แยมตาย ที่ คุณสุรวงศ์ บอกมานั้นให้ พระยามหามิตร
ตอบไป

วันพุธขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕
เวลาบ่ายไปทั่ววัดดูที่ทางต่าง ๆ ด้วยได้รื้อโรงที่ทำเฟา
เดชันแล้ว

วันพฤหัสบดีขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

พระยาราชมาหาบอก ว่า กองชลฝรั่งเศส กองชลอังกฤษต่อ
ว่าขณมาด้วยจับสุราคนสัปเยก กับได้สั่งให้จัดคนขึ้นเป็นทหาร
สำหรับเกาะ แต่คนบุตรหมู่ในเกาะนั้นได้ ๖๐ คน จะต้อง
เอาคนในมหาตไทย ๖ กองเพิ่มขึ้น

วันศุกร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศั-
กราช ๑๒๓๕

เวลาเย็นได้ลงเรือขะนูไปทาง คลองข้างเหนือขึ้นที่สวน
จะทำใหม่ดูการและปักคลองที่จะขุดเข้ามาในสวนนั้น วันนั้น

ได้คิดทำสะพานต่อตรงพระที่นั่งวโรภาษพิมานไปสวน ได้สั่งให้ลงมือทำในเดือนหน้าแล้วกลับลงเรือมาทางคลองเดิม ได้รับหนังสือคุณสุรวงศ์ฉบับหนึ่ง ส่งบอกพระนราธิราชภักดี ข้าหลวงเมืองหลังสวนว่าด้วยเงินวิวาทที่เมืองระนองเมืองภูเก็ต ได้รับหนังสือเสมอใจ ๓ ฉบับ และส่งสำเนาหนังสือเสมอใจ มาด้วย กับพระเทพพลยุ่นคำตราสินฆ่ากันตาย ๒ เรื่อง คัดสำเนาส่งมาด้วย ไม่ได้ตอบด้วยพรุ่งนี้จะไปกรุงเทพฯ แล้วหนังสือท่านกลางมีมาฉบับหนึ่ง ส่งสำเนาหนังสือกงสุลโปรตุเกสเตือนเรื่องสุราเมืองอ่างทอง พระวุฒิกำหนดหนังสือสมเด็จพระเจ้ากรมพระมาให้อ่านฉบับหนึ่ง ว่ากำหนดการชักศพพระองค์กา พระองค์เบญจางค์วันแรม ๒ ค่ำเพาแรม ๓ ค่ำนั้น ได้สั่งให้มีแต่งานกลางคืน กลางวันไม่ต้อง กับส่งโคลงที่ถวายท่านไป คิดมาให้ด้วย

วันเสาร์ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

เวลาเช้า ๓ โมงเศษไปที่ศาลเจ้าบูชาแล้ว กลับมาลงเรือโสภณ ออกจากบางปิ่นเวลา ๔ โมงเศษ ถึงกรุงเทพฯ บ่าย ๒ โมง เวลานั้นไม่มีใครมารับเพราะอยู่ข้างวันไปหน่อย ได้พูดกับ อาลบาสเดอ และพระยา อภัยรัตนฤทธิ บ้างสองสามคำแล้ว เวลาค่ำ ๒ ห่มลงไปพุทธรัดต้นสถานจุดเทียนรุ่งแล้ว

เดินเทียน พวกอุบาสิกาสดมณต์จับแล้วออกไปจุดดอกไม้
ที่ข้างกุวัดล แล้วออกไปวัดพระแก้วจุดเทียนรุ่งและเดินเทียน
ตามเคยเหมือนอย่างทุกปี ได้พูดกับท่านกลางด้วยเรื่องกง-
schuld ต่าง ๆ พ้องนายอากรสุราเป็นต้น พระนรินทรนำนายพุ่ม
ผู้ถือหนังสือบอกเจ้าหมื่นเสมอใจเจ้าหมื่นไวยมาแต่เมืองภูเก็ต
แจ้งข้อราชการว่าเงินยังวิวาทกับแขกและไทยอีก ๒ รายยังชำระ
สืบสวนอยู่ เจ้าหมื่นไวยเจ้าหมื่นเสมอใจจะขอกลับเข้ามา
กรุงเทพ ฯ ได้เอาหนังสือบอกพระนรามาเทียบดูเห็นว่าพระ
นายไวยจะไปเมืองระนองแล้ว เพราะหนังสือบอกพระนายไวย
ฉบับนั้นวันก่อนว่าหนังสือบอกพระนรา ได้มอบหนังสือ
บอกพระนราให้พระนรินทรไปด้วยแล้วเข้าไปพึ่งเทศน์ พระ
ศาสนโสภณเทศนาคัมภีร์กัณฑ์ปฐมิมงคลกัณฑ์ต้นกัณฑ์หนึ่ง
พระยาศรีเอบัญชีโคมมาให้เวลา ๒ ยามเสด็จกลับ

วันอาทิตย์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

เจ้าพระยา ภาณุวงศ์ มาหาพูด ด้วย เรื่อง เติลกราฟ ที่สม
เด็จเจ้าพระยาสั่งไว้ กรมหลวงวรศักดิ์ดาพิศาลยังความเห็น
เรื่องเติลกราฟฉบับหนึ่ง เวลาเข้าไปพุทธรัตนและวัดพระแก้ว
เหมือนอย่างเมื่อก่อน ได้พูดกับพระยารองเมืองด้วยเรื่อง
ความผู้ร้ายและข้อที่ฟอกโฮเต็ลและการอื่นๆ พระยาจันทบุรี

เข้ามาหาเวลาวันนี้ ได้ถามถึงการเมืองและการพระเจดีย์ พูด
กันกับท่านกลาง ด้วยเรื่องกงซุลต่างประเทศ พ้องนายอากรสุรา
เป็นต้นแล้วมาฟังเทศน์ พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณวัดราช-
ประดิษฐเทศนาบรรพชานาภิสมโพธิกถาภักดิ์หนึ่ง เวลา ๒
ยามกลับเข้ามา วันนี้ได้รับหนังสือความเห็นคุณสุรวงศ์เรื่อง
เงินก้อนฉบับหนึ่ง

วันจันทร์ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีมลุนพศก จุลศัก-
ราช ๑๒๓๕

พระนанаเอาบัญชี เงินภาษี อากรใน พระคลัง สิ้นคำจำ-
นวนบั้นขวดอัฐศกมายื่น พระองค์สายเอาแบบเรือที่เมฆขึ้นส่ง
เข้ามาให้ดูแล้วได้ส่งคืนไป เจ้าพระยาภูธราภัยมาหาพูดด้วย
การต่าง ๆ แล้วคุณสุรวงศ์มาพูดด้วยเรื่องเตลิกกราฟเรื่องเงิน-
ก้อนและสุราอื่นๆ พลบค่ำจึงได้ออกไปกินเข้าเย็นผดเวลา จน
เวลาค่ำได้ลงไปพุทธรัตน ปวดท้องและแน่นอยู่ในท้องหาได้
ออกไปวัดพระแก้วไม่ ให้สวัสติโสภณไปแทน ได้จดหมาย
ถึงท่านกรมทำให้ร่างหนังสือถึงกงซุลฝรั่งเศสเรื่องเตลิกกราฟ

วันอังคาร แรม ๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีมลุนพศก จุลศัก-
ราช ๑๒๓๕

ท่านกรมทำส่งสำเนาหนังสือถึงกงซุลฝรั่งเศสเรื่องเตลิ-

กราฟเข้ามา ได้แก้ไขแล้วจดหมายส่งไปให้คุณสุรวงศ์ดู และ
 คัดสำเนาส่งไปให้สมเด็จพระเจ้าพระยาอภัยภูเบศรหนึ่ง มีจดหมาย
 ไปด้วย ได้มอบให้พระนรินทรไป ออกขุนนาง พระยาศรีอาน
 บอกเมืองตากแปดฉบับเรื่องราษฎรกล่าวโทษพระพลนายด่าน
 ว่าข่มเหงต่าง ๆ และยื่นบัญชีไม้ต่ำกว่าจำนวนมอบตราให้พะม่า
 คนในสัปเยกเก็บไม้แทน พระยาสุจริตได้หาตัวมาชำระรับ
 บ้างไม่รับบ้างขัดแย้งไม่ให้การ พระยาสุจริตจำตรวนพระพลฯ
 ค่าตรวนเปรียบ พระยาสุจริตเขียนเสีย ๓๐ ที่ ฉบับหนึ่ง
 ว่าหลวงชมภูภักดิ์หนีไปอยู่เขตต์แดนพะม่าอังกฤษ เขียนหนังสือ
 ทิ้งไว้ว่านายด่านพระชัยพระเชียงทองข่มเหง แล้วมีหนังสือ
 มาถึงพระยาสุจริตกรมการคณะหนึ่ง ว่าขอให้ชำระความและ
 จะลงมากรุงเทพฯ และบอกการอื่นๆ อีกเล็กน้อย พระนรินทร
 นำจดหมายคุณสุรวงศ์ตอบ กับสำเนาหนังสือถึงกงซุลฝรั่งเศส
 ว่าดีแล้ว หลวงชาติสุรินทร์ขึ้นรีโปดความซึ่งได้ชำระในศาล
 กระตาโหม ๑ วัน เจ้าพระยามหินทรขึ้นสำเนาข้อบังคับสำ-
 หรับกรมสตดี ซึ่งจะรับจำหน่ายเลขไพร่สมเนื้อความ ๑๐ ข้อ
 กับถามด้วยเลขนายจรพรหมธิบาลนอกราชการนำสักคนหนึ่งจะ
 ให้ตั้งสังกัดว่ากรมไร ได้สั่งให้ตั้งว่าเป็นราชินิกุล กับส่งสำเนา
 หนังสือถึงกงซุลฝรั่งเศสให้พระไฟไป วันนั้นซักศพพระองค์
 ขนิษฐาเบญจางค์ วัดสุวรรณ

วันพุธ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

คุณสุรวงศ์จาดหมายส่งเรื่องราวมอญมีชื่อ ๔ คนมาฉบับหนึ่ง ว่าเดิมมีผู้ร้ายลักโคมา ๖๓ โค สืบได้ข่าวว่าเข้ามากรุงเทพฯ ๓ โจทย์จึงได้ตามเข้ามาพบโคอยู่ที่เรือแขกเบเตน ๓๑ โค ได้ไปอายัดไว้ต่อกงซุลอังกฤษ แล้วภายหลังเบเตนบรรทุกโคเข้ามาอีก ๑๑ โค ก็ได้ไปอายัดไว้อีก รวมเป็นโค ๔๒ โค ได้ให้พระนรินทรลงไปสืบคำอายัดและขอหนังสือเดินทางตัวรูปพรรณมาดู มีหนังสือเดินทางฉบับหนึ่ง ไม่มีชื่อผู้ขายฉบับหนึ่ง มีชื่อผู้ขายฎีกาพิมพ์รูปพรรณโคเขียนรวมลงในฎีกาพิมพ์ฉบับเดียว มีฎีกาพิมพ์มา ๒ ฉบับ ใส่ชื่อหลวงมนตรีนิติกรรมการนายตำบล ไม่มีชื่อกำนัน รองกำนันตามพระราชบัญญัติ ได้ให้พระนรินทรไปบอกท่านกรมท่าฯ มีตราให้หาพระนครชัยศรีหลวงมนตรีนิติเข้ามา ขอให้ตำรวจเป็นตระลาการชำระ จึงได้จาดหมายตอบรับคุณสุรวงศ์ไปฉบับหนึ่ง จาดหมายถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ฉบับหนึ่ง ว่าได้ตั้งให้พระมหาเทพเป็นตระลาการ และให้เรียกผู้ขายเข้ามาด้วย เจ้าพระยามหินทรเจ้าพระยาภาณุวงศ์ขึ้นความเห็นเรื่องขึ้นกองออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกส่งส่วย พระนรินทรอ่านบอกเมืองกาญจนดิฐ ๓ ฉบับ เมืองประทุมธานีฉบับหนึ่งส่งส่วยและปิ่น กับยื่นงบเดือนภาษีฝิ่นภาษีร้อยชักสาม จำนวนเดือน

๕ หลวงจินตารักษ์ก็กลับมาแต่เมืองตากเอาแหวนทับทิมมา
ให้วงหนึ่ง หลวงชาติสุรินทรนำคำปรึกษาโทษอ้ายภูไทถวาย
กล้าตาย ได้สั่งให้ประหารชีวิต ได้มอบเรื่องราวมอญ ๔ คน
ให้พระยามหาเทพเป็นตระลาการ กับได้จัดหมายอนุญาตข้อ
บังคับในกรมพระสุรัสวดีให้เจ้าพระยามหินทร

วันพฤหัสบดี แรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์พระยาราชมาปรึกษาด้วยเรื่องจันทอง
ได้ส่งเรื่องราวเจ้าระเบียบ ความเมียมี่ชู ให้กรมภูธรเศษชำระ
ไชยนำเรื่องราวเจ้าจอมมารดาเที่ยงเงินค้ำ นายสินศรีไกลาส
กับนิ่มเมียวขอให้ช่วยเร่ง ได้สั่งให้พระยาธรรมจรรยาเร่งพระ-
นรินทรเอาคำแปลหนังสือพิมพ์เมืองบึงว่าด้วยเรื่องเมืองภูเก็ต
มาให้ดู พระยาพิพัฒน์อ่านบอกเมืองสมุทรสงครามส่งส่วย จำ
หาญขอเลข สั่งให้กรมพระสุรัสวดีหักให้ ได้ให้เงินพระองค์
ประเสริฐศักดิ์ล่วงหน้าทำเครื่องมโหรี ๑๐ ชั่ง ให้รางวัลเจ้านาย
ทำหีบพระคัมภีร์ชั่งหนึ่ง รางวัลพระสุพรรณทำสังวาล ๔ ชั่ง

วันศุกร์ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศั-
กราช ๑๒๓๕

พระยาศรีเอาร่างตรา ถึง พระยาเทพประชน ว่าด้วยเรื่อง

เมืองเจียงแสนที่พะม่ามาตั้งนั้น ให้พระยาเทพประขุนคิดการตามท้องตราซึ่งมีขึ้นไปแต่ก่อน และได้มอบหนังสือกงสุลฝรั่งเศสซึ่งมีหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ขึ้นมา ว่าด้วยเรื่องมโนยง และตั้งแต่นั้นไปถ้าจะมีการเกี่ยวข้องกับเมืองพนมเปญ ให้พระยานครเสียมราษฎรมีหนังสือไปถึงเลอเรเปยันตังที่เดียว ได้สั่งให้พระยาศรีมัตราออกไปถึงพระยานุภาพไกรภพให้เขาทราบ และให้เอาต้นหนังสือกงสุลฝรั่งเศสไปคืนท่านกรมท่าเสียด้วย กรมพิชิตอ่านคำปรึกษาตัดสินความ ออกขุนนาง พระนรินทรอ่านบอกเมืองชุมพรส่งเงินปีจีนและเงินค่าอัฐเมืองหลังสวน บอกส่งค่านาและค่าอัฐ อากรदीบุก และจะขอตั้งโรงกลวงให้เป็นของหลวง กับจะขอตั้งเจ้าเมืองพะโต๊ะ พระเทพพลูเอาคำให้การผู้ร้ายรายอายุทุกแห่งหม่อมหลวงเจริญมาให้ดู

วันเสาร์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

กรมภูษเรศ กรมพิชิต นำเรื่องความและเรื่องใบสั่งต่างๆ พระยากระสาปน์ พระยาเจริญ พระยาอภัยรัตนฤทธิ์ พระยากระลาโหม พระยาราชโยธา มาปรึกษาเรื่องเงินก้อน ออกขุนนาง พระนรินทรเอาหนังสือสมเด็จพระยาถึงคุณสุรวงศ์ตอบด้วยเรื่องเงินก้อน โสเอาแผนที่บ้านมาให้ดู ได้ให้พระยาราชรองเมืองไปสอบและพูดกับพระยากระลาโหม ได้

จดหมายถึงสมเด็จพระเจ้ากรุงเก่า และส่งสำเนาหนังสือสมเด็จพระ
เจ้าพระยาขึ้นไปกรุงเก่า

วันอาทิตย์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

พระมหาเทพว่าด้วยผู้ร้ายปล้นเรือ ได้สั่งให้เขียน ๕๐ ท
เอาตัวไปจำไว้ณคุก พระยาธรรมจรรยาจดหมายมาขอมอบความ
เรื่องเจ้าระเบียบให้กรมภูเรศด้วยตัวบวชอยู่ จดหมายถึง
กรมหลวงวรศักดิ์ดาพิศาลขอออกตัวไม่ไปนั่งโต๊ะที่วังละบัวหนึ่ง
ด้วยไม่สบายเป็นหวัด อีกละบัวหนึ่งให้พรในวันเกิดกับส่ง
เงิน ๖ ชั่ง ๑๒ ตำลึงให้นายจ่ายวดเอาไปถวายเป็นเงินขวัญในการ
วันประสูติ เช่นและประทับตราพระราชสาสนให้พรกวันวิ-
ตอเรีย ในการที่เป็นเอมเปรสออฟอินเดีย ท้าวแพเอหนึ่งสื่อ
เจ้าพระยาภาณุวงศ์มาให้ ว่าด้วยเรื่องที่จะซื้อโรงและที่ของ
มิสเตอฟอก ได้รับมงคลกถาเล่มหนึ่งของพระสาสนโสภณ
กรมพิชิตอ่านคำตัดสินความ ออกขุนนาง พระศรีธรรมสาสน
เอาสำเนาขอเรศปอนเดนที่มีไปมากับกงซุลฝรั่งเศสและกงซุล
โปรตุเกสด้วยเรื่องนายอากรจับน้ำสุราต่างประเทศ ได้จดหมาย
สั่งถึงท่านกลางละบัวหนึ่ง ให้จัดเสียให้แล้ว และได้มอบ
เรื่องราวพระยามนุที่ลูกหน้ลักตราตีใบเสร็จให้พระบารองเมือง

ไปชำระ ถ้าขัดข้องให้กรมพิชิตพระยาอนุชิตช่วย วันนั้นไม่
สู้สบายเป็นหวัดครั่นตัวไป

วันจันทร์ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

เซ็นฎีกา ๖ ฉบับ แล้วพระองค์สายเอาปืนสวิสแลนด์
มาให้ดูสามอย่าง เวลาค่ำลงไปพุทธรัดนสถาน ให้ไชยันต์
ไปจุดเทียนที่วัดพระแก้ว วันนั้นยังไม่สบายอยู่

วันอังคาร แรม ๙ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศั-
กราช ๑๒๓๕

สมเด็จพระยามะหนัสน้อย ตอบ เรื่องเตลิกกราฟจันทอง
ฉบับหนึ่ง ได้เขียนตอบไปฉบับหนึ่ง แล้วเรียกเจ้าพระยา
ภาณุวงศ์มาสั่งให้หยุดหนังสือที่จะมีไปถึงกงสุลฝรั่งเศส พระ-
นายศรีนำหนังสือออเรนเตลเบงก็มีมาขอริสติดำเนิน ได้
เซ็นชื่อในริสติดังภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส ให้นายหนูบุตร
พระยากระสาปณ์ไปมอบให้พระนายศรี ได้รับหนังสือตอบ
สมเด็จพระยามะหนัสน้อยได้ส่งสำเนาหนังสือสมเด็จพระยามะหนัสน้อย
ขึ้นไปถวายฉบับหนึ่ง ท่านกลางมีจดหมายบอกมาว่าด้วย
ความรายสุราเมืองอ่างทองนั้นเปรียบเทียบโจทย์จำเลยยอมกัน
พระยาอภัยรณฤทธิ์เห็นเรื่องจันทอง ออกขุนนาง พระ

นรินทรอ่านบอกเมืองเพชรบุรีแรกนา เมืองนครเขื่อนขันธ์
 บั๊กที่วิสุคามสีมาและคนเครื่องยศ พระยาพิพัฒน์อ่านบอก
 พระครูเจ้าคณะวัดอะไรไม่รู้เลยตาย และได้ตัวพระยานคร
 ชัยศรีและหลวงมนตรีนุชิตเข้ามา พระเทพผลูเอาคำปรึกษา
 วางบทโทษอ้ายจันแม่นอ้ายเทียม ฆ่านายเล็กตายมาให้

วันพุธ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

พระรัตนโกสินทร์มาพูดเรื่องเอกซหิเบียน นำนายเจ็ดมา
 บอกด้วยราคาคืนหนังสือวัดราชบพิธ พระนายนายภานุ
 จำนวนปีฉลู อาตมาศเตอเอาแผนที่อิสตินเควศชั้นมาให้แล้ว
 พระยาภานุเอากลับ พระดิฐการมาบอกว่า เรือบรรทุกเสาศีลา
 พระที่นั่งนั้นเป็นเรือใหญ่จะถ่ายขนถ่ายลงมายาก ท่าน
 กรมท่าขอให้ขึ้นมาจอดที่ท่าขุนนาง วันนี้ได้ส่งภูิกงาไปให้กรม
 พิษิต ได้รับหนังสือพระอินทรเทพเรื่องความพระยาอาหารกล่าว
 โทษอ้ายถึกอ้อเบา ขุนศรีแล้ว และพระยาอาหารว่าปรับยังไม่
 สมยศ ได้สั่งให้ปรับเสียใหม่ ถ้าไม่ตกลงให้ขึ้นลูกขุนปรึกษา
 ได้รับเรื่องราว จันทรพยา สาคบุตร พระยาราชประสิทธิ์กล่าว
 โทษอุทรณ์หลวงนายเดชฉบับหนึ่ง กับได้ส่งเรื่องราวขึ้น
 คำนกรมขุนบดินทรไป ให้ไปร้องที่กรมพิษิต เพราะความใน
 ศาลภูิกงา พระอมรเอาหนังสือมาให้ขอตั้งเครื่องแต่งตัวทหาร

ปืนใหญ่เพิ่มเติมขึ้นอีก ด้วยหัตถ์ลูกหมู่ขึ้นใหม่ยังไม่มีเสีย
 หมวก เวลาบ่าย ๕ โมงได้ขึ้นรถไปเฝ้าศพพระนมพลับ แต่ไป
 หยุดที่ประตูผู้จุดผักแคไป ได้ให้กรรมนเรศไปทอดผ้าและ
 เทียนไปใส่ ของหลวงที่ให้เป็นยศพระนมนั้น กรวณได้ยก
 แต่ฉัตรเบญจรงค์และโขนหุ่น นอกนั้นก็ให้ไปตามธรรมเนียม
 แต่เผากรวณมีศพหลวงพิพิชพยพพล หลวงศรีหัตถ์เดช เฝ้า
 ตามด้วย กลับมาออกขุนนางที่สนามหญ้า ได้ให้คำปรึกษา
 วางบทโทษอายจั้นเป็น อ้ายเทียมฆ่านายเล็กตายแก่พระเทพ
 ผลุไป หลวงอินทรโกษาได้ส่งบัญชีจ่ายน้ำมันจำนวนเดือน ๖
 บณลุมหาให้

วันพฤหัสบดี แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
 ศักราช ๑๒๓๕

พระยาไชยสุรินทรนำบานแผนกมาให้ละบบหนึ่ง เป็น
 สุรค่าน้ำ บ่อนเบี้ย ๘ ราย หลวงสวัสดิ์โกษาเอามาละบบหนึ่ง
 ภาษีปลาสดน้ำจืดน้ำเค็ม ได้เซ็นมอบคืนไปให้ทั้ง ๒ ราย
 หม่อมเจ้าแจ้งลูกกรมอนันต์เอาตัวอย่างลายเพดานวิหารเก๋งวัด
 บวรนิเวศน์มาให้ดู พระยาภาษมาบอกว่าฝรั่งจะมาเล่นทึบเพลง
 ขอให้ดู ได้นัดไปวันจันทร์ให้มาเล่น แล้วได้ให้คำประกาศ
 เรื่องจันทอง ๒ ละบบให้ดูเรื่องความเห็นเข้ามา พระนายศรี
 ได้เอาแบบแผนที่ ที่จะตั้งพระพุทธรูปและพระเจดีย์วัดนิเวศน์

ธรรมประวัติมาให้' กรมภูเรศทำหนังสือมาขอพระครูพิเชต
 พระยามนุ หลวงจักรปาณี หลวงศรีมโหสถ ตรวจใบสั่ง
 คุณสุรวงศ์จัดหมายเข้ามาฉบับหนึ่ง ว่าไปตากอากาศที่อ่าง
 สีลากลับเข้ามากรุงเทพ ฯ ไม่สู้สบายขอพัก ๒,๓ วันจะเข้ามาหา
 เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ พระยาราช ยื่นความเห็นเรื่องขึ้นทูล รว
 กันฉบับหนึ่ง พระยากระสาปณ์ พระยาเจริญ พระยาราช
 โยธารวมกันอีกฉบับหนึ่ง กรมพิชิตอ่านคำตัดสินความ ออก
 ขุนนาง พระยาราชเสนาอ่านบอกเมืองโคราชว่าเจ้าเมืองจันทัก
 ตายขอเป็นใหม่ ว่าเจ้าเมืองรัตนบุรีไม่เป็นราชการขอราชบุตร
 เป็นเจ้าเมือง แล้วพระนรินทรอ่านบอกเมืองราชบุรีฉบับหนึ่ง
 ว่าได้เฝ้าศพพระครูอินทโมลีแล้ว บอกเมืองกาญจนบุรีฉบับ
 หนึ่ง ว่าได้เฝ้าศพพระครูจันทรังษีแล้วเหมือนกัน แล้วไปยื่น
 บัญชีตำบลตั้งโคกระบือในหัวเมืองกรมพระกระลาโมหด้วย กับ
 ได้สั่งพระยาพิพัฒน์โกษาให้รวมบัญชีตั้งโคกระบือในกรมท่ามา
 ให้ดู ได้สั่งพระยารองเมืองให้เปรียบเทียบความเจ้าครวกับ
 โปลิศวิาทกันนั้นให้แล้วกันเสีย กับได้สั่งเรื่องราวจันทรยา
 สาตบุตร พระยาราชประสิทธิ์อุทรณ์หลวงนายเดช ว่าความ
 มรดกเก่าที่หลวงนายเดชเปรียบเทียบยอมกันแล้วนั้น บัดนี้
 หลวงศรีเทพกลับไปฟ้องศาลหลวงว่าทรัพย์มรดก ยัง อยู่ ที่ จัน
 สาตยักยกออกไว้อีก หลวงนายเดชไม่นำฟ้องขึ้นมาให้เกาะจำเลย
 เอาเอง ให้พระสิทธิไชยไปให้กรมพิชิตชำระ กับเด็กที่จะไป
 ยุโรปเรียนหนังสือเยอรมันนั้นเข้ามาถวายตัวด้วย

วันศุกร์ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะแม จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

กรมพิชิตอ่านคำตัดสินความอำแดงขาวกล่าวโทษพระ-
ยาเจริญ ว่าตัดสินไม่เป็นยุติธรรม ได้ตรวจดูเห็นพระยา
เจริญตัดสินชอบแล้ว อำแดงขาวละเมิดกฎหมาย ได้ให้
ปรับตามศักดินาพระยาเจริญ แต่ตระลาการสงสัยว่าเงินค่า
ละเมิดซึ่งปรับนั้น พระยาเจริญราชไมตรีได้รับตราเครื่องราช
อิสริยยศ จะควรได้รับแก่พระยาเจริญหรือส่งเป็นหลวงตาม
กฎหมายเดิมเห็นว่าเบียดเบียนนี้ แต่โบราณก็ตั้งไว้สำหรับ
ปรับตระลาการลูกความซึ่งละเมิดพระราชอาญาพระเจ้าแผ่นดิน
ให้ส่งเงินเป็นหลวง กับข้อพระราชบัญญัติในตราเครื่องราช-
อิสริยยศนั้นยังบกพร่องอยู่ ให้กรมพิชิตทำหมายประกาศ
เป็นพระราชกำหนด เพิ่มเติมพระราชบัญญัติขึ้นให้ชัดขึ้น พระ
ปรีชามาพูดเรื่องเลขที่จะหักกันหมื่นนั้น ท่านกลางจดหมายมา
ว่าได้สอบบัญชีพระยาสุรศักดิ์ และถามหลวงอังคนิธร ว่าราย
เจ้าระเบียบข้างนั้นไม่มีในบัญชี ได้ตอบไปฉบับหนึ่งว่า ให้
จดหมายบอกกรมขุนบดินทรไปเป็นสิ้นธุระในเจ้าพนักงานคลัง
พระยามหามุนีได้บอกจำนวน คนช่วยในการ ทำศพ พระนม
พลัดมาฉบับหนึ่ง คุณสุรวงศ์มีหนังสือมาฉบับหนึ่ง ส่ง
สำเนาหนังสือไปรเวตถึงเจ้าหมื่นไวยและเสมอใจมาให้ดูที่ทราบ
ข่าวว่าจะกลับแล้วส่งคืนไป อาลบาศเตอย์นโรโปดที่จะทำทาง

และคลองแต่กรุงเทพฯไปเมืองสมุทร กับเอสติเมตทำเตลิกกราฟไปบางปอนด้วย เทวัญได้อาเครื่องยศอุดมการณ์มาคืน ได้ให้หีบลงยาและหีบทองหีบกาไหล่ กับตราฟรานซิสโยเซฟตราภท-ราภรณ์คืนเทวัญไป กับเทวัญขอเลขอนุาภรณ์ได้สั่งให้หักให้ด้วย เช่นใบสั่ง ๒ ฉะบับ ฎีกา ๓ ฉะบับ แชนชั้น ๔ กับได้สั่งให้ยกแชนชั้นถั่งน้ำหลวงพินิจจะทำนั้นหนึ่ง คุณสุรวงศ์มาหาพูดด้วยเรื่องจะจัดการบ้อมและอาวุธ เจ้าพระยาภูธรภักย์ยืนความเห็นจั้นก้อง ออกขุนนาง พระยาราชเสนาลา พระยานครนายก และขอขุนพิศณุเทพเป็นปลัดเมืองนครนายก พระยาพิพัฒลา พระไชยชลธิเจ้าเมืองประจันตคีรีเขตร์ไปเมือง และพระพิพิชฌายกองส่วยเมืองจันทบุรีมาหาเอาผ้ามาให้ พระนรินทรอ่านบอกเมืองภูเก็ต พระไฟ จมน้สุรเดชลาไปเพ็ชรบุรี

วันเสาร์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

พระองค์ดิฐเอาแบบเชิงเทียนที่สั่งมาให้ดูแล้ว ได้มอบแปลนที่จะตั้ง พระพุทธรูปและพระเจดีย์วัดนิเวศน์ธรรมประวัติไปให้หล่อด้วย พระโทรเลขนำมิสเดออาลบาสเดอเข้ามาว่าด้วยการที่จะทำถนนและคลองแต่กรุงเทพฯไปปากน้ำและทำเตลิกกราฟไปบางปอน กับได้พูดเรื่องก้องเมืองจันด้วย แล้วอาลบาสเดอได้ให้หนังสือร่างสัญญา ที่จะยืมเงิน มาให้ดูตรวจ

ด้วย พระมหาเทพเอาคำให้การความโคมอญที่ชำระ พระยานครชัยศรี หลวงมนตรัฐิตมาให้ จมื่นวิไชยยุทธเอาบัญชีจำนวนทหารที่ไปเมืองภูเก็ตมาให้ดู ท้าวแพเอาหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์มาให้ฉบับหนึ่ง ส่งสำเนาหนังสือกองซุลเมืองบั้งว่าด้วยข่าวจันวิวาทที่เมืองภูเก็ต ท่านกลางมีหนังสือมาว่าด้วยเรื่องเงินค้ำฉะฉบับหนึ่ง ประทับตราขอเพิ่มเติมพระราชบัญญัติในศาลฎีกา พระนายไวยมีหนังสือมาแต่เมืองภูเก็ตว่าด้วยที่จัดการนั้น สรรเพศทำหนังสือมารับประกันปลัดเมืองอุทัยคนเก่าฉบับหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้ส่งหนังสือเจ้าพระยามหินทรว่าเรื่องความภาษีฝิ่นและอื่นๆ มาให้ดู ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอำมาตย์ว่าด้วยเรื่องส่วยกับบอกอุปฮาด เมืองโพธิ์พิสัย ขอเมือง ประชุม ขนาดล้วย มาขึ้นกับบอก พระปรีชา ว่าเลขไพร่หลวงล้อมวังไปได้ กับบุตรเลขกองเมือง จะขอบุตรหมู่ให้ขึ้นเป็นเลขกองเมือง แล้วพระยาศรีได้ยื่นบัญชีตั้งตำบลโคกระบือฉะฉบับหนึ่ง พระนรินทร์เอาร่างตอบเจ้าหมื่นไวยเจ้าหมื่นเสมอใจมาให้ดูชอบแล้ว ให้มีไป ขุนสมุทนำหนังสือพระยาเทพประชุมมีมาแต่เมืองตากมาให้ฉะฉบับหนึ่ง พระศรีกาพสมุทนำเรื่องราวในกรมตัสดีมาให้ ได้จดหมายถึงคุณสุรวงศ์ เรื่องถนนไปปากน้ำ กับเรื่องให้ทำระดับน้ำคลองเปรม ประชากร และ เติลกราฟ ไป บางปอน กับ จันก้อง กองซุลเยอรมันพูด

วันอาทิตย์แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

ได้รับหนังสือคุณสุรวงศ์ส่งต้นหนังสือสมเด็จพระยา
มีมาถึนั้นฉบับหนึ่ง ว่าด้วยการที่จะซ่อมบั้นใหญ่ที่บ้อม ๕
ปากน้ำ ได้มีหนังสือถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ฉบับหนึ่ง ว่าที่
มิศเตอฟอกที่จะซื้อนั้นให้ซื้อเป็นรายพระคลังข้างที่ น้ำประ-
เสวิฐศักดิ์เอาฎีกาเจ้าระเบียบขอเพิ่มเติมคำมาให้ ได้เซ็นไปให้
กรมภูเรศชำระ วันนับตทองพระพุทธรูปและพระคัมภีร์ด้วย
ออกขุนนาง หลวงเสนาภักดีอ่านบอกหลวงบริหาร หลวง
สิงหฬ ๖ ฉบับ ว่าด้วยเมืองผาปูนมีหนังสือมาเรื่องความแสน
พันบุญเมืองลำพูนแล้วขอคัดบอกลงมากรุงเทพฯ ก่อน กับ
เมืองเชียงแสนมีหนังสือมา และหลวงสุริยามาตย์ส่งบัญชี
ความเงินที่ศาลเมืองเชียงใหม่ กับແຮ່ຮູປທີ່ສົ່ງຂຶ້ນໄປໃຫ້ເຈົ້າ
เชียงใหม่ด้วยฉบับหนึ่ง กับเรื่องไม้ที่จะทำเสาธงนั้นว่ามี
แล้ว เมื่อหน้าน้ำจึงจะได้เอาลงมา เจ้าเชียงใหม่มีศุภอักษร
มา ๒ ฉบับบอกด้วยเรื่องจ้าง เจ้าเมืองผาปูนมีหนังสือเข้ามา
จะขอตั้งฝ้ายเดี่ยว แต่เงินค่าจ้างนั้นจะแบ่งให้ครึ่งหนึ่ง เจ้า
เชียงใหม่และข้าหลวงตอบให้ จะขอบอกลงมากรุงเทพฯ ก่อน
อีกฉบับหนึ่ง ขอโทษ หลวงสุริยามาตย์ที่ทำชู้ กับเจ้าอุบลวรรณ
พระยาเทพประชนบอกลงมาฉบับหนึ่ง ว่าไปถึงเมืองตาก

แล้วและ ขอทหารที่กลับมาแต่เชียงใหม่อยู่ที่เมืองตากนั้น กลับ
 ขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ด้วย พระยาสุจริตบอกลงมา ๒ ฉบับ
 ฉบับหนึ่งว่าด้วยอ้ายนั้นทาปล้นตั้งแข่งช้างราษฎร ฉบับ
 หนึ่งว่าลาวเมืองลำพูนชื้อน้อยดาวเรืองเที่ยวต้อนลาวที่ลงมาค้า
 ขายที่เมืองจับตัวไว้ วันนั้นสมเด็จพระเจ้ามาได้ปรึกษาด้วย
 การต่างๆ มาก วันนั้นได้เซ็นเรื่องราวสั่งตั้งคนพระศรีกาฬสมุค
 ฉบับหนึ่ง นายศรีทำความเห็นเรื่องจันทองมาให้ฉบับหนึ่ง

วันจันทร์ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

ท้าวแพนคำแปลหนังสือพิมพ์เมืองสิงคโปร์ว่าด้วยจีน
เมืองภูเก็ตเจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งมาให้ฉบับหนึ่ง พระปรีชามา
หาพูดด้วยเรื่องเลข จมื่นไชยยุทธจดจำนวนเลขข้อมือชาวที่
เขาไชยนิมพลีแขวงเมืองเพชร สักขึ้นใหม่อีก ๑๐๐ คน แต่
เลขรายวันว่ามีถึง ๑๐๐๐ เศษ มีศเตออาลบาศเดอมี่หนังสือเพิ่ม
เติมข้อสัญญาเรื่องเงินอีกฉบับหนึ่ง กรมภูเรศยื่นสารบบคำ
ปรึกษาข้าจาดฉบับหนึ่ง ได้มีหนังสือถึงพระยารองเมืองให้หา
ที่ทำตึกดินใหม่ฉบับหนึ่ง ถึงวังหน้าปรึกษาเรื่องเงินกอง
ฉบับหนึ่ง ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระศรีเสนาว่าได้
รับเงิน ๓๐ ชั่ง ค่าสะเบียงส่งขึ้นไปให้พระสุริยภักดีแล้ว หลวง
ภักดีณรงคก็กลับลงมา พระยาราชเสนาย่นริโปดความกรมมหาด
ไทยจำนวนเดือน พระยาโชฎีก้นำหนังสืออึ้งมาให้ขอซื้อ
วัด จำขำนาญเอาความมรดกพระยาสัมภาระที่พระยามหาน-
ตรฐิชำระมาให้ ได้เซ็นคืนไปเป็นแล้วเสร็จ

วันอังคาร ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศั-
กราช ๑๒๓๕

รับเรื่องราวจีนย่นฉบับหนึ่งด้วยเดิมเป็นเจ้าภาษี งัว

ละครจำนวนบีมเส็งเอกศก บีมะเมียบโทศก เงินหลวงค้ำ ๘๔
 ชั่ง จะขอผัดส่งปีละ ๑๐ ชั่ง ได้สั่งให้สมเด็จพระมโหฬาร
 ถึงท่านภูธรราชย์ให้เร่งเงิน ยอมให้ผัดตามเรื่องราว สมเด็จ
 กรมพระได้ส่งจดหมายรายยอดเงินที่จะลดให้เจ้าภาษีอากรที่
 เงินหลวงค้ำ และสมุดยอดบัญชีพระยาสุรศักดิ์และยอดบัญชี
 รายเจ้าภาษีส่งของนอก บัญชีพระยาสุรศักดิ์ที่ชำระเข้ามา ได้
 เห็นยอดบัญชี พระยาสุรศักดิ์ที่หลวงอังคนันทรเสนีย์ ๕ เล่ม
 คงเงินยังไม่ได้เบิก ๔๘๘๔ ชั่ง ๑๒ ตำลึงนั้น ให้หลวงอังคนันทร
 เสนีย์หักจ่ายเงินที่เจ้าภาษีนายอากรส่งเงินหลวงค้ำ ๒๘๑๓ ชั่ง
 ๒ สลึง คงให้เบิกจ่ายตัวเงิน ๑๓๕๑ ชั่ง ๑๑ ตำลึง ๓ บาท ๒ สลึง
 ๑ เฟื้อง บัญชีเจ้าภาษีส่งของคลังนอก บัญชีพระยาสุรศักดิ์นั้น
 เห็นไว้ว่าลดเงินเจ้าภาษีนายอากรที่เงินหลวงค้ำเมื่อใดก็ให้เจ้า
 พนักงานตั้งเบิกหักส่งเสีย เงิน ๔ ราย ๖๖๓ ชั่ง ๓ ตำลึง ๒ บาท
 ๓ สลึง ให้กรมพระนเรศไปถวายสมเด็จพระที่นั่ง ๓ ราย ได้ส่งเงิน
 หมอสาขล่องหน้าค่าเรือไฟไม้ใบส่งพระสยามครั้งที่ ๒ เงิน ๕๐๐ ชั่ง
 กับได้ให้ร่างหนังสือสัญญาเรื่องที่อาลมาศเตอจะขายให้ขึ้นไป
 คิดทำสัญญาด้วย พระปรีชามาพูดด้วยเรื่องบ่อทองและเลข
 จมื่นวิชัยยุทธมาพูดด้วยเรื่องเลขสมัคเข้าเป็น ทหาร ๑๐๐ คน
 ออกขุนนาง ทหารมหาดเล็กมาลาบวช ๑ คน พระยาศรีอ่าน
 บอกระยาทาธร ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าได้ให้ขุนชำนาญนำส่วย
 กระวานมาส่ง ฉะบับหนึ่งเอาผ้าปูมและแพรเขมรมาให้ พระ

นรินทร์อ่านบอกเมืองไชยาส่งเงินค่านาฉบับหนึ่ง ได้พูดเรื่อง
 ป็นใช้ ในราชการทัพกับพระยามหาอำมาตย์ ๆ ว่าเกณฑ์ ๓ คน
 ป็นกระบอกหนึ่งและการอื่น ๆ กับป็นเมืองโคราชด้วย โลกที่ป
 บอกพระอาทิตย์กราบส่งกรานต์เดือนพฤษภาคม

วันพุธ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีมะแม พศก จุลศักราช

๑๒๓๕

กรมพิชิตอ่านตัดสินความ สรรพหน้าบัญชีเลขกอง
 กุศลช่วยจ่ายเดือนมายน พระยาราชเสนายันริโปดความ พระ
 องค์สายเอาแผนที่ที่อาตมาศเตอจะขายมาให้ดู พระนายศรีเอา
 แบบฝาผนังเพดานวัดนิเวศน์ธรรมประวัติมาให้ ได้สั่งให้ทำ
 ตามนั้น คุณสุรวงศ์มาหาพูดด้วยเรื่องจันทองและทำรางป็น
 ใหญ่ที่บ้อม ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกเมืองสระบุรีว่า
 ตั้งตำบลโคกระบือขึ้นอีก ๒ ตำบล เมืองโคราชส่งป็นลงมา
 กรุงเทพฯ ฯ และพระธานักรมการโคราชลงมาจะเป็นพระมหาด-
 ไทยเอาสีผั่งมาให้ด้วย พระยาพิพัฒน์อ่านบอกเมืองบางละมุง
 ส่งผู้ร้ายฆ่ากันตาย ลูกเจ้าโสภณถวายตัว ๒ คน กับเซ็นใบ
 ส่งฉบับหนึ่ง ได้ให้เงินท่านเล็กทำบ้านครั้งที่ ๕ เงิน ๓๐๘
 ชั่ง ถวายสมเด็จพระช่วยการทำวัดบรมวงศัศวาราม
 เงิน ๑๐๐ ชั่ง

วันพฤหัสบดี ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

กรมพิชิตอ่านคัดสิ้นความ พระยาเวียงในเอาแผนที่ในวังมาให้ดูด้วยจะทำเรือนแต่ใ้หลังดไว้ก่อน พระยารธรรมสารนิติยื่นสารบบสัจย้อนแล้วได้มอบให้กรมภูธรเสศ วันนี้ได้เริ่มคิดที่จะตั้งศาลชำระความนครบาลค้ำบชวดอัฐศก จะให้ตำรวจทั้ง ๘ กรมเป็นตระลาการชำระในวังที่เจ้ากรมไม่มี จะให้ชักตำรวจหลังกับสรรพเพชรไปด้วยศาลหนึ่ง ท่านกลางนำหนังสือขัดข้องว่าฎีกา ที่สั่งให้ชำระนั้น เดียวสันติความมรดกยังคัดสิ้นไม่ได้ ให้กรมพิชิตไปตรวจ ได้รับหนังสือพระยาอภัยภูงค์ณะบบัหนึ่งบอกด้วยเรื่องถนนปีศโรดและว่าด้วยก้องจั้น กับเรื่องตั้งกงซุลจีนที่เมืองสิงคโปร์เกาะหมาก ว่ายังไม่ได้ปรึกษาและบอกข่าวภรรยาตายด้วย จดหมายถึงเจ้าพระยามหินทรณะบบัหนึ่งว่าด้วยเลขกองกุศลซ้ายที่หลวงอัครนารีคุณนั้นให้ คิดเงินค่าราชการเอาแต่เพียงเดือน ๑ ที่รับไป ตั้งแต่เดือน ๘ ให้เรียกต่อสมุห์บัญชีด้วย ได้สั่งให้พระยาพิชิตคุมไปตามเดิมแล้วออกขุนนางที่พระที่นั่งอัมรินทร์ เมืองนครพนมส่งดอกไม้ทองเงินแล้วได้ให้ตราความขอบพระยามหาอำมาตย์มิ่งกุฎสยามที่ ๑ พระยาโคราชมงกุฎที่ ๒ แล้วตั้งขุนนาง ๕ คน ขุนพิศณุแสนกรมมหาดไทยเป็นพระอร่าม รณวิชิต ปลัดเมือง นครนายก ๑ ท้าวสุวรรณ เป็น พระยาวิเศษ สุรฤทธิ เจ้าเมือง บริคัณห์นิคม ๑

อาพาโตเป็นอุปฮาดเมืองบริคัณห์ ๑ ท้าวสุวรรณเป็นราชวงศ์
เมืองบริคัณห์ ๑ ท้าวรวงศ์เป็นราชบุตรเมืองบริคัณห์ ๑ ท้าว
คำพรรณเป็นขุนภักดีอุดมเดชผู้ช่วยเมืองบริคัณห์ ๑ ราชวงศ์
เป็นพระรัตนวงศาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ ๑ ท้าวอุปจิตเป็นราช-
บุตรเมืองสุวรรณภูมิ ๑ ท้าวบัวแก้วเป็นราชบุตรเมืองอัตบือ ๑
กับพระเทพพลูส่งคำปรึกษาโทษ อ้ายพุกแทงหม่อมหลวงเจริญ
และอ้ายคำฉะบับหนึ่ง

วันศุกร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

ท่านภูธรภักย์ พระยาศรี พระยาราชเสนา เข้ามาหา
พระยาศรีอ่านบอกเมืองพิชัยซึ่งมาแต่เมืองหลวงพระบาง๒ฉบับ
ฉบับหนึ่งว่าฮ่อมาตั้งอยู่ที่ปลายเขตต์แดนพวน ท้าวขันตี
บอกมา พระสุริยภักดีให้พระศรีสำโรงพระนครไทยยกไปช่วย
ได้รับกับฮ่อ ๕๐ คนที่นาเขาหมื่นทุ่งเชียงคำ ท้าวพระศรีสำโรง
แตกเสียพระนครไทยถูกปืนตาย แล้วพระสุริยภักดีจะให้พระ
ศรีสำโรงไปแก้ตัวอีกแต่เดือน ๑๒ ขอให้กองทัพนั้ไปช่วย
สะเบียงก็ขัดสนด้วย ฉบับหนึ่งว่าด้วยหนังสือตอบญวนและ
พระยาเมืองขวา เมืองลา เมืองเชียงรุ่ง มีหนังสือมาว่าข้ากำเริบ
นั้นสงบแล้วจะขอส่งครัวมาเมืองหลวงพระบาง กับพระศรี
เสนาบอกมาว่าได้ออกไปตามหัวเมืองให้เตรียมสะเบียงอาหาร

ไว้ทุกๆ เมือง แล้วพระยาศรีอ่านตราตอบพระยาเทพประชน
อีกฉบับหนึ่ง ว่าด้วยเรือจ้างและความแสนพันบุญเมืองลำพูน
กับเรื่องทหารที่พระยาเทพขอขึ้นไปเชียงใหม่ แต่เรื่องเรือจ้าง
นั้นให้ดังไว้ก่อน ให้ท่านภูธรภักย์ไปปรึกษามิสนอกชู้ดูว่าเขาจะ
เห็นอย่างไร กับร่างตราถึงพระยาสุจริตเมืองตากเรื่องส่งความ
ไปมรแมนเรื่องความหมองเบียด เรื่องน้อยดาวเรือง และเรื่อง
หลวงชมภูศรีหนึ่ กับเรื่องพระพลที่พระทิพรักษาคุมลงมาส่ง
แต่ถอดตรวนเสีย ได้ยกโทษพระทิพรักษาเพราะมีความชอบ
อยู่แต่ก่อน แล้วอ่านร่างสุภอักษรตอบเจ้าเชียงใหม่เรื่องขอโทษ
หลวงสุริยามาตย์นั้นยอมยกให้ แต่ส่งลงมากรุงเทพฯ จะได้ว่า
กล่าวโทษที่ผิดพระราชบัญญัติ กับพระยาศรีอ่านบอกเมือง
เกษวิสัยตาย ขอเจ้าเมืองใหม่และขอเลขที่ สัมคในเมืองด้วย
พระองค์ดีฐเอาแบบพระพุทธรูปและพระเจดีย์ วัดนิเวศน์ธรรม-
ประวัติ ที่หล่อมาให้ดู กับได้ตัดสินความขุนทรงธรณีฟ้องพระ
อุทัยธานีไม่จริงนั้นให้เขียนขุนทรงธรณีโทษ ๓๐ แล้วถอด
ศักดิ์เป็นไพร่หลวงคงเมืองอุทัยธานี รับหนังสือพระยาพิพิธ
โกไควว่าไม่ขอรับคุมเลขกองกุศลซ้ายขอให้ยกไปสัสดี ออก
ขุนนาง พระยาพิพัฒน์ทำบาญแผนภาษีไม้ดำไม้แดงมาให้ตรวจ
ดู เห็นเจ้าภาษีใหม่เงินสูงอยู่ซ้งเดียวเสียเปรียบเจ้าภาษีเก่ามาก
เพราะต้องเสียค่าตราและธรรมเนียมต่างๆ ให้พระยาพิพัฒน์เรียก

ตัวเจ้าภานี้คนใหม่มาถามถ้ายอมแล้วจึงให้ทำ ได้สั่งคำปรึกษา
 โทษอายพุกแทงหม่อมหลวงเจริญ อ้ายคำ ให้รำชามาตย์ไปให้
 พระเทพพลู กรมพิชิตขึ้นรีไปดความศาลฎีกาจำนวนเดือน ๘
 และความขุนวังอุทธรณ์ตระลาการในกรมกระลาโหมไม่จริงบิด
 คำตัดสินเสีย ได้สั่งให้เขียนขุนวังเสีย ๓๐ แล้วให้บังคับตาม
 ตัดสินเดิม พระวิสูตรสาครดิฐมาหา เขียนหนังสือถึงพระยา
 สุจริตฉะบับหนึ่ง เดือนสติเรื่องทำโทษพระพลแล้วเขียนถึง
 พระยาอภัยวงศ์ถามข่าวเมียตายด้วย

วันเสาร์ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
 ศักราช ๑๒๓๕

วันนั้นตัดผม แล้วพระมหาเทพมาหาเอาคำให้การราย
 ความที่ชำระพระยานครชัยศรี หลวงมนตรีนุชิตมาให้ ได้รับ
 หนังสือคุณสุรวงศ์ฉะบับหนึ่ง ว่ากับตันลอตส์ไปทำแผนที่
 แม่น้ำบางปะกงกลับมาขอให้พระโทรเลขนำเข้ามาหา ได้สั่ง
 ให้มาพຼ່งนี้ พระยากระลาโหมยื่นความเห็นขึ้นทูล และ
 ได้เห็นความขัดข้องรายทำนกลางมีจดหมายมา พระองค์
 หักสินทรทำจดหมายขอเงินทำเรือน กับได้มีหนังสือถึงพระยา
 เทพประขุนที่เมืองตากฉะบับหนึ่ง ตอบใบที่หนึ่ง

วันอาทิตย์ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

คุณแพน้าจดหมายท่านกรมท่ามา๒ฉบับๆหนึ่งว่าด้วย
ห้างดีเบรทุกน้ำมันปีโตรเลียมเข้ามาถึง๑๐๐๐ หีบ เป็นน้ำมัน
๑๕๐๐๐ ถึงมากเกินขนาด จะยอมให้อ้ำมันขึ้นในหมู่บ้านคน
ไม่ได้กลัวจะเกิดเพลิง แล้วได้มีจดหมายให้ยังกงซุลฝรั่งเศส
ให้บังคับห้างดีเบอ้ำมันไปไว้เสียให้ ไกลเรือนคน กับสำ-
เนาหนังสือที่มิไปและกงซุลตอบมาฉบับหนึ่ง ว่าได้บังคับ
ไปแล้ว และว่าด้วยควรจะปลูกโรงไว้เป็นของคอเวนแมนต์
ไว้ของที่เป็นเชื้อเพลิง ฉบับหนึ่งว่าด้วยห้างดีเบขอ่าน
น้ำมันกงซุลส่งมาแล้ว ทำร่างหนังสือที่จะตอบมาให้ดูด้วย
แล้วเขียนหนังสือตอบท่านกรมท่าฉบับหนึ่ง ว่าด้วยการที่จะ
ทำโรงนั้น พระโทรเลขนำกัปตันลอบตัสเข้ามาหาเอาแผนที่
แม่น้ำบางปะกงกับริโปดที่ไปทำมาให้ดู แล้วพูดด้วยลูกจ้าง
ไม่พอใจจะขออีก ได้สั่งพระโทรเลขให้คิดให้ตามสมควร
กับการ ท่านภูธราภัย พระยาศรี หลวงเสนาภักดี เข้ามาหา
ท่านภูธราภัยมาบอกว่าไปบ้านมิสนอกซ์ปรึกษาเขาดูเขาเห็นว่า
ควรจะมีฝ้ายเดี่ยว แล้วพระยาศรีอ่านตราถึงพระยาเทพประชน
เรื่องเรือจ้างและอื่นๆ แต่เรื่องเรือจ้างนั้นพระยาเทพประชนเป็น
ผู้ทราบการตลอดให้คิดผ่อนไปตามควร แล้วพระยาศรีพา
นายรอดบุตรพระยาจำแสนยถวายตัว เวลาเย็นออกไปหล่อ

เทียบพรรษา แล้วออกขุนนาง ที่เก่ง วรราชสภากิริมนั้น ด้วยที่
เดียว พระยารองเมืองเอาหนังสือเรื่องที่รายอับดุลฮูเซนเกี่ยว
อยู่นั้นมาให้ พระนรินทรย่นงบเดือนภาษีฝืนภาษีร้อยชักสาม
จำนวนเดือน ๖ มาให้ พระยาพิพัฒน์ริโปดความในกรมท่า
เดือน๕เดือน๖เดือน๗ และความลักกระบือส่งไปให้พระยาอภัย
รณฤทธิ์ไม่รับชำระ รวมหนังสือ ๔ ฉบับด้วยกัน พระขลุกลา
ไปว่าราชการเมือง ได้ให้เครื่องยศของข้างในโต๊ะ ๑ หีบ ๑ กา ๑
ท่านเล็กนำฎีกาหม่อมเจ้าอมรอำนวยในกรมอดุมมาให้ ได้ให้
พระสิทธิไชยไปให้กรมพิชิตชำระ วังหน้ายื่นความเห็นจันทอง

วันจันทร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศัก-
ราช ๑๒๓๕

หมอสายมาหาพูดเรื่องที่อาลบาศเตอ พระเทพพลบอก
ข่าวผู้ร้ายปล้นที่บางขุนนนท์เมื่อวัน ๖ ค่ำ ได้เซ็นไปให้เจ้า
พระยายมราชสืบจับตัวให้ได้ กับได้มีหนังสือถึงพระยามหา
มนตรี พระอินทรเทพฉบับหนึ่ง พระยาราชโยธาฉบับหนึ่ง ๑
พระมหาเทพฉบับหนึ่ง พระยารองเมืองฉบับหนึ่ง ให้ช่วยสืบ
จับผู้ร้าย วันนั้นปิดทองพระพุทธรูปและพระคัมภีร์ เช่นเรื่อง
ราวเรื่องที่ พระยารองเมือง มาให้ เมื่อวานนี้ไปให้ กรมพิชิต กับ
ริโปดความกรมท่าด้วย ได้จดหมายถึงพระยาอภัยรณฤทธิ์ให้

ชำระความลักกระป๋อที่กรมท่าส่งฉบับหนึ่ง เห็นฎีกาเงิน ๓
 ฉบับใบสั่งฉบับหนึ่ง ออกขุนนาง พระนรินทรบอกว่าโค
 บรรทุกมาอีกมีหนังสือสำหรับตัวฉบับเดียว ไปสืบได้ที่บ้าน
 กงซุล แล้วได้มีหนังสือถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ๒ ฉบับ ๆ
 หนึ่งว่าให้กำชับตำบลตั้งทำรูปพรรณโคกระป๋ออย่าให้ผิดพระราช
 บัญญัติ ฉบับหนึ่งให้มีหนังสือถึงกงซุลให้ พระมหาเทพ
 ลงไปสอบคำให้การเอาเสมียนพลัดไปด้วย กับได้สั่งพระ
 นรินทรให้ไปกับพระมหาเทพด้วยอีกคนหนึ่ง รับหนังสือ
 เจ้าพระยาภาณุวงศ์ฉบับหนึ่งตอบเรื่องที่จะตั้งโรงไว้ของที่เป็น
 เชื้อเพลิง

วันอังคารขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
 ศักราช ๑๒๓๕

พระยาอภัยรณฤทธิ์มาหาพูดเรื่องพระสุริยภักดีให้พระศรี
 สำโรงไปรบฮ่อแตกมานั้น แล้วพูดออกๆ แอตๆ ต่างๆ พระ
 ยามหามนตรีมาพูดเรื่องผู้ร้ายปล้น พระวุฒิการเอาบาญชีตั้ง
 พระมหาให้ดู กับกรมภูษเรศนำร่างหมายรับสั่งให้เคาน์ซิลมา
 รับใบสั่งมาให้ด้วยอีกฉบับหนึ่ง ออกขุนนาง พระยาศรีอ่าน
 บอกพระศรีเสนา ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งส่งผู้ร้ายปล้น ฉบับหนึ่งว่า
 ด้วยต้องชู้คุมกระป๋อมาถูกปล้น กับเมืองฉะเชิงเทราบอกด้วย
 ผู้ร้ายลักกระป๋อหนีเข้ามาในแขวงกรุงเทพฯ ได้สั่งให้พระยา

รองเมืองช่วยสืบ หลวงศักดิ์เสนีกลับมาจากเมืองเสียมราฐ
 เอาผ้าหางกระรอกมาให้ ๕ ผืน กับได้ถามถึงจมนทิพเสนา
 ว่ายังไม่กลับมาเป็น แต่ส่งลงมาถึง หัวเมืองรายทางว่าให้ปลูกที่
 ไร่ค่อยรับจะกลับฟุ้งชำนมาก ได้สั่งพระยาศรีให้มัตราถึงหัว
 เมืองให้จับตัวส่งมา หลวงชาติสุรินทรยื่นริโปดความในกรม
 กระลาโหมจำนวนเดือน ๑ ความเดิม ๕๕ ใหม่ ๒๐ รวม ๗๕ นั้น
 ชำระแล้ว ๒๕ คง ๔๘ แล้วได้มอบร่างหมายใบสั่งไปให้คุณ
 สรรวงศ์ดู กับได้สั่งไปว่าความใบสั่งในกรมพระกระลาโหมพอ
 ที่จะทำแล้วได้ไม่ต้องส่งมาก็ให้ทำเสียด้วย วันนั้นตั้งขุนนาง
 ๕ คน ขุนสกลราชธานเป็นหลวงพิमानไพชยนต์ ๑ ขุนแสง
 สาท่านเป็นหลวงพิศณุเทพ ๑ ขุนพิพิธอักษรเป็นขุนแสง
 สาท่าน ๑ นายรอดบุตรพระยาจำแสนย์เป็นขุนมหาวิชัย ๑ นาย
 เล็กเป็นขุนวิเศษสงคราม ๑ เช่นฎีกาเงิน ๓ ฉะบับ แชนชั้น ๓
 ฉะบับ กรมเจริญกะประมาณราคาทำวัดเทพศิรินทรมหาให้ดู
 ได้รับหนังสือคุณสุรวงศ์ฉะบับหนึ่งว่า พระยาเทพมีหนังสือ
 บอกทุกข์สุขขอดๆ แอดๆ แล้วส่งต้นหนังสือและร่างตอบมา
 ให้ดูด้วย แล้วได้ส่งคืนไป วันนั้นได้ลงไปเฝ้าเสด็จยาย

วันพุธ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
 ศักราช ๑๒๓๕

ไม่มีราชการอะไร จนถึงวันเสาร์แรม ๕ ค่ำเดือน ๘

วันอาทิตย์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

พระยามหามุนตริมาพูดเรื่องผู้ร้าย พระยารองเมืองเอาคำลูกขุนปรึกษาความ นายแสงพื้นอำแดงแจ่มมารดาภรรยาอำแดงเหมือน ภรรยาฟ้องหย่า กับเรื่องลาวทาสนายพิไนย พระยาพิไชยบุรินทร์ถามาบอกว่าไปโดนข้างในป่าแขวงเมืองกาญจนบุรีได้ข้างพังข้างหนึ่งสูง ๓ ศอก สัตว์ดำตาดำสีผลหัว แก่เล็กก็ดำด้วย ได้สั่งให้พระกำแพงไปดู ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกเมืองนครนายก ๒ ฉะบับ หนึ่งว่าด้วยน้ำฝนต้นเข้า ฉะบับหนึ่งว่าคนคุมกระบือมาแต่แขวงเมืองนนท์ ๑๒ กระบือ ไม่มีหนังสือเดินทางและตัวพิมพ์ ได้ส่งตัวเข้ามา กับพระพิทักษ์เขตรัษฎันธลงมา เอาทองทรายมาให้พระศรีสุนทรเทพด้วย ตั้งขุนนาง ๕ คน หลวงภักดีโยธาเป็นพระนครภักดีศรีขันธเสมา ผู้ว่าราชการเมืองจันทกั๊กขึ้นเมืองโคราช ๑ ราชบุตรเป็นพระศรีนครชัยเจ้าเมืองรัตนบุรี ขึ้นเมืองโคราช ๑ อุปฮาดเป็นพระสุริยศักดิ์สุนทร เจ้าเมืองประจันชนาลัย ขึ้นเมืองพนพิสัย ๑ อัคฮาดเป็นพระศรีเกษตราธิชัย เจ้าเมืองศรีเกษตราธิชัย ขึ้นเมืองสุวรรณภูมิ ๑ ท้าวศรีวรวงศ์เป็นพระวรสารสุโร ผู้ช่วยราชการเมืองหนองคาย ๑ ราชบุตรเป็นพระนครศรีบริรักษ์ เจ้าเมืองขอนแก่น ๑ ท้าวเสริมบุตรพระนครศรีบริรักษ์คนเก่าเป็นราชบุตรเมืองขอนแก่น ๑ ท้าวมหาวงศ์เป็นอุปฮาดเมือง

หนองหาร ๑ ท้าวสุริยวงศ์เป็นราชวงศ์เมืองหนองหาร ๑ กับ
ได้ให้ตราความชอบขุนนางอีก ๒ คน พระยาเพชรรัตนสงคราม
เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ตราข้างเฟือกที่ ๕ นายตาดมหาดเล็กบุตร
พระยาจำแสนย์ตรามงกุฎที่ ๕ กับพระยาเพชรบูรณ์ลาไปเมือง
ด้วย พระศรีกาฬสมุทเอาเรื่องราวเพื่องภรรยาหลวงอัครี
เกล้าว่าเรื่องเลขกองกุศลข้ายมาให้ พระยาราชเสนานำหนังสือ
ท่านภูธรภักย์เรื่อง ความพระปู่วันกล่าวโทษพระยาพิศณุโลก
หลวงศัลยุทธนำหนังสือพระยาเพชรชญา ว่าด้วยความบู้และ
นายหรุ่น

วันจันทร์ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

ท่านกรมท่ามหา พระนายนำนำนานาษากรในคลัง
สินค้าจำนวนเดือน ๖ ปีฉลูนพศก พระยาอภัยรณฤทธิ์มาพูด
เรื่องทำงาน นายพิมานรัฐยา พระยารองเมืองมาบอกเรื่องจับ
ผู้ร้ายบางขุนนนท์ได้ กับว่าเป็นทาสอยู่ในพระชลธาร รู้เบาะ
แสอีก ได้ตามพระชลธารมาได้สั่งให้สืบจับตัว ท่านกลางมี
หนังสือมาด้วย สุราเมืองสมุทสงคราม จะขอจำเงินอุ้นเงินแหลม
เขียนหนังสือถึงดอกเตอเชรมันสตาเนียบกงซุลเยอรมัน ขอบ
ใจที่เป็นธุระส่งเด็กไปเรียนหนังสือ กับได้สั่งไปว่ากลับจาก
บางปอนให้มาหา ออกขุนนาง พระยาจำแสนย์นำหนังสือท่าน

อุทธภัยตัดสินความรายนายพินัยมาให้ตรวจแล้วคืนไป
ตัดสินความพระปุกวนให้ไปด้วย ตัดสินความป๋ยนนายหฺร่นให้
พระยาเพ็ชรขญาไปในเรื่องราวตัดสินความเพื่องให้พระศรีภาพ
สมุดไปด้วย เห็นพ้องมรดกให้หลวงนายเดช ๒ ฉะบับ

วันอังคาร แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

เวลาเช้า ๓ โมง มีเจ้านายมา คอยส่งหลายคนหยุดพูด
น้อยหนึ่งแล้วมาที่ตำหนักแพ มีคุณสุรวงศ์และขุนนางผู้น้อย
หลายคนมาส่ง ได้พูดราชการกับคุณสุรวงศ์แล้วลงเรือโสภณ
ออกเวลา ๓ โมงเศษ ถึงวัดปากอ่าวได้ขึ้นไปดูการต่างๆ แล้ว
ให้ซื้อวัดใหม่ด้วย ได้ทำกระดานสลักซื้อขึ้นไปแต่กรุงเทพฯ
๔ แผ่น แผ่นหนึ่งเป็นชื่อภาษาไทยว่า “วัดปรมัยยิกาวาส” อีก
แผ่นหนึ่งเป็นชื่อภาษารามัญว่า วัดปรมัยยิกาวาสเหมือนกัน
สองแผ่นนี้ได้สั่งให้พระคุณวงศ์แขวนไว้ที่โรงธรรมสำหรับสัป-
บุรุษจะได้อ่าน กระดานอีก ๒ แผ่นนั้นสลักลายลงพื้นขาวเส้น
แดงแขวนไว้ที่สะพานคนจะได้อ่าน ว่าวัดนี้เพราะเสด็จยาย
ทรงสร้าง จึงได้ให้นามวัดปรมัยยิกาวาส เป็นหนังสือมอญ
แผ่นหนึ่งไทยแผ่นหนึ่ง แล้วกลับลงเรือมีของกำนัลพระยา
นนท์ยกบรรทมมาให้ ถึงเกาะบางปิ่นเวลาบ่ายโมงเศษ กินข้าว
ที่ชั้นล่างห้องกลาง แล้วไปลงเรือโล่มีแจว ๒ มื้อ แจวคนเดียว

อย่างเรือจ้างสิงคโปร์ พระยามหามนตรีทำมาให้ อีกลำหนึ่ง
มีแจวคัดตะกุดเหมือนแจกโกลเรือแจวเดี่ยว ได้แจวเรือ๒แจว
นั้นไปทางคลองข้างเหนือจนถึงกลางคลองแล้วกลับ เวลาเย็น
ไปดูการที่วัดแล้วกลับย่ำค่ำ กินข้าวที่มุขด้านสระ

วันพุธ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

วันนี้แจกอินเอาของมาให้ เวลาเย็นลงเรือสุนทรทิพ-
อาสน์ ตักันเซียงขันไปห้วยเกาะแล้วล่องตามน้ำลงไปท้ายเกาะ
นอก แล้วเลี้ยวกลับขึ้นมาจอดสะพานวัด ขึ้นดูการต่างๆ อยู่
จนเวลาย่ำค่ำกลับ

วันพฤหัสบดี แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

เวลาเช้า ๒ โมงลงไปดูสวน ให้ปากคลองเล็กออกไป
จากหนองในสวน ไปออกคลองข้างหลัง แล้วกลับมาชักรูปที่
มุขริมสระ ได้ชักรูปแคบบินต ๑ รูป กาศ ๑ หลวงบาราศเอาของ
มาให้ เวลาเย็นลงเรือสุนทรทิพอาสน์ ตักันเซียงขันไปห้วยเกาะ
แล้วเลี้ยวล่องลงมาถึงกลางเกาะ ฝนตกต้องขึ้นที่สะพานริมวัด

ซึ่งปลูกไว้รับพระสาสนโสภณเมื่อคราวก่อฤกษ์นั้น พอขึ้นถึง
บนบกฝนก็หายแล้วดูการวัดต่อไป จนเวลาบ่ายค่ำข้ามกลับมาวัง

วันศุกร์ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

เวลาเช้า ๒ โมงลงเรือโสภณขึ้นไปจอดที่วังจันทร์ ก็น
เข้าแล้วเรียกกระบวนแห่ แล้วตามไปวัดบรมวงศ์อิสรวราม
ไปที่กุฏิ อ่านหนังสือประกาศถวายกุฏิแล้วให้สมเด็จพระสังฆ
ด้วยเป็นเจ้าของถวายพร้อมกัน ในกุฏิมีพระธรรมราชา พระ
ธรรมไตรโลกเป็นประธาน เมื่อถวายของเสร็จแล้วไปดูพระ
อุโบสถแล้วจึงกลับมาบรรจพระเจดีย์ เวลาบ่ายโมงเศษ กลับ
มานั่งที่พลับพลา สมเด็จพระสังฆราชให้ข้าราชบริพารมาให้ดู
ใช้ไม่ได้ เพราะตาและเล็บไม่สนิท แต่รูปงาม ได้สั่งให้รับไว้
เวลาบ่าย ๒ โมงกลับมา สมเด็จพระสังฆราชเอาลูกเต๋าสองตัวติดกันมาให้
เดานี้เป็นลูกฟุ้งแตกจากไขใหม่ ๆ ที่เดิยติดกันที่อก วันนี้
เกรงขึ้นมาจากกรุงเทพฯ เอาแบบโบสถ์มาให้ดู และพระพิ-
เรนทรนั้นกลับมาแต่ลพบุรีมาหาที่นี้ด้วย หลวงจักรยานเอา
หนังสือคุณสุรวงศ์มาให้ ๒ ฉบับ ๆ ใหญ่กว่าด้วยหนังสือกงซุล
ต่างประเทศตอบเรื่องสุรลาายเช่นที่ยอมบ้างไม่ยอมบ้างนั้น ส่ง
สำเนาหนังสือกงซุลและร่างบอกถึง คอเวนแนนต์ต่างประเทศ
ส่งกรมท่ามาให้ดู ฉบับเล็กขอให้อาบาลาเตอแปลหนังสือที่

ส่งไปที่ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ กับขุนสุพรรณ ภาษีเจ้าพนักงานโรง
 กงษี ฝั้นเมือง นครชัยศรี มาแจ้ง ต่อพระนรินทรว่าจับจีนจู ผู้ร้าย
 ปล้นบางขุนนนท์ได้ ได้จัดหมายถึงมิสเทออาลบาสเทอฉบับ
 หนึ่งส่งต้นหนังสือไปให้แปลเป็นคำอังกฤษ ให้ตำรวจเอาไปให้
 ในคลองเปรมประชากร แล้วจัดหมายตอบคุณสุรวงศ์ด้วย
 ฉบับหนึ่ง ส่งสำเนาหนังสือกงซุล ๑๐ ฉบับคืนไป ท่าน
 กลางมีหนังสือมา ๒ ฉบับ เรื่องสุราเมืองสมุทรสงคราม เมือง
 ราชบุรี เมืองกาญจนบุรี ให้จีนเทงเกียน จีนตาด ทำ ๕ เดือน
 เงิน ๓๕๘ ชั่ง ๕ ตำลึง ฉบับหนึ่งว่าทองคำจะกาไหลฐานพระ
 วัดราชบพิธไม่มีทองจะจ่าย ได้จัดหมายตอบฉบับหนึ่งว่า
 ให้ระวังการผ่อนผันให้ค่อย่าให้ผิดพระราชบัญญัติ กับราย
 ทองคำให้กมลาสัยมทองข้างใน เย็นไปดูการวัดและสั่งให้
 ทำการต่าง ๆ วันนั้นเวลากลางวันไปกรุงเก่า ฝนตกมากที่นี้

วันเสาร์ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล

ศักราช ๑๒๓๕

วันนั้นเวลากลางวันฝนตก เย็นไปที่วัดได้สั่งเกรงให้ทำ
 การอีก ๔ อย่าง คือแก้พื้นพระอุโบสถให้เลื่อนออกไปถึง
 กลางโบสถ์หนึ่ง แก้พื้นกุฏิให้ปูกระดานหนึ่ง แก้ตำหนัก
 เสด็จที่วัดและกุฏิพระศาสนโสภณให้เป็น ๒ ชั้นหนึ่ง ที่หน้า
 โบสถ์ ๒ ข้างเดิมคิดไว้จะปลูกต้นโพธิข้างหนึ่งต้นกร่างข้างหนึ่ง

นั้น ได้สั่งให้ปลูกต้นโพธิข้างด้านแม่น้ำนั้นหนึ่ง ข้างด้านวัง ให้ทำเป็นซุ้มไว้พระคันธารราษฎร์หนึ่ง ทำศาลาสำหรับขุนนาง พักต่อซุ้มพระคันธารราษฎร์มาหนึ่ง ทำศาลาเทียบสำหรับริม สะพานน้ำตรงหอฉันออกไปทั้ง ๒ ข้างๆ ละหลังหนึ่ง หลงหอฉันตรงกลางทำมอনিแมนไว้ไว้ผู้คนปลัดน้อยหนึ่ง เวลาอย่าค่ำแล้วเกือบทุ่มกลับ วันนั้นได้เรียงตำราพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาไว้เป็นแบบราชการโดยละเอียด แล้วจะทำทุกๆ พระราชพิธีและราชการสำคัญๆ ไว้เป็นแบบอย่าง

วันอาทิตย์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๕

ได้รับหนังสือมิสเทออาลบาสเตอตอบ ได้รับหนังสือฉบับหนึ่งอยู่ที่บางหลวงเชิงราก เวลาบ่ายเจ้าปัญญางค์มาหาว่าเดินแต่ศาลาหลัก ๙๐ เข้าไปในคลองเปรมประชากร ตัดตรงมาบางปอในทางประมาณหลัก ๒๐๐ เส้น เอาแผนที่ๆ ชักระดับน้ำมาให้ดูแต่ทำไว้นั้น ๓ อย่าง ชักระดับที่นา ๑ ที่จะทำถนน ๑ พันคลองน้ำขึ้นลง ๑ ได้ให้รางวัลเงินเป็นเบี้ยเลี้ยง แล้วได้ส่งคุณแพให้จัดระเบียบให้ด้วย ให้พระยามหามนตรีเอาเรือไปส่ง พระอมรกลับมาแต่ปากน้ำ เอาบัญชีขึ้นที่บ่อมาให้ดู เขียนหนังสือถวายสมเด็จพระที่นั่งเกล้า ฉบับหนึ่ง ถวายด้วยการทำพระแสงศร ๓ เล่ม ขึ้นไป

ศาลเจ้าและเดินเลียบไปรอบสระ กลับมานั่งอยู่ที่สะพานเวลา
ท่มหนึ่งซั

วันจันทร์ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

อาลบาศเตอเอาคำแปลหนังสือเรื่องสุรามาให้ แล้ว
ได้ให้ตรวจโคลงที่ทำคำแปลนั้นจะผิดหรือถูกอย่างไร จด
หมายถวายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ให้ท่านส่งโคลงพิธิ
๑๒ เดือนไปให้ที่ในวังด้วย แล้วได้รับหนังสือสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
ด้วยการทำสร ๓ เล่มฉบับหนึ่ง วันนั้นถ่ายรูปด้วยหญิง
บัณฑิตวรรณรูปกาสรูปหนึ่ง เวลาค่ำสักสิบทุ่มผู้ร้ายลักของ
จับได้ให้พระยามหานมตรีชำระ

วันอังคาร แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลูนพศก จุล-
ศักราช ๑๒๓๕

พระยาราชพระยามหานมตรีเอาคำให้การผู้ร้ายย่องเบาที่
จับได้คนนั้น เป็นไพร่หลวงคนในเกาะนี้ ได้สั่งให้เขียน
อายุผู้ร้าย ๖๐ ที่ ส่งคุกในเกาะบางปอน ๓ ปี วันนั้นพระ
นายไวยซึ่งกลับมาจากเมืองภูเก็ตขึ้นมานำหนังสือคุณสุรวงศ์
บอกว่าผู้ร้ายปล้นบางขุนนนท์หนีลงเรือไปเมืองปรานได้ให้อำเภอ
ลงเรือไปจับผู้ร้ายแล้ว แกรซเอาแผนที่มาให้ดู ให้มัดหาคเล็ก

เอาเทียนไปบูชาเจ้าแล้วลงเรือเวลาบ่ายโมงถึงกรุงเทพ ฯ บ่าย ๔ โมงเศษ ให้คนไปตามพระนรินทร พระยารองเมือง พระองค์ดิฐมาหา ได้ส่งคำแปลเรื่องสุราที่อาลบาศเตอแปลเป็น อังกฤษคืนไปให้คุณสุรวงศ์ แล้วได้พูดเรื่องเมืองภูเก็ตส่งไปถึงคุณสุรวงศ์ด้วย พระยารองเมืองนั้นพูดเรื่องผู้ร้ายปล้น พระองค์ดิฐพูดเรื่องพระในหอราชกรมานุสร

๒๓/๑๒/๒๕